

# MONINAISUUS JA OSALLISUUS

Lähiopetus 2

# Kestävän kehityksen neljä ulottuvuutta



# Mieleenpalautus viime kerrasta: koulun rooli ja mahdollisuudet?

- Pasi Sahlberg (2007) koulutuksen mahdollisuus osallistua globaalien ongelmien ratkaisuun löytyy koulukulttuurin ja toimintatapojen muutoksesta, *ei niinkään oppiaineiden sisältöjen muutoksesta.*
- Koulukulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet
  - Oppiva yhteisö
  - Hyvinvointi ja turvallinen arki
  - Vuorovaikutus ja monipuolinen työskentely
  - Kulttuurien moninaisuus ja kielitietoisuus
  - Osallisuus ja demokratia
  - Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
  - Vastuu ympäristöstä ja kestävään tulevaisuuteen suuntautuminen

# Rooleja

KANNUSTAJA

VALVOJA

INNOSTAJA

VETÄJÄ

OHJAAJA

OPETTAJA

JOHTAJA

AIKATAULUVASTAAVA

KUUNTELIJA

TIEDONJAKAJA

KASVATTAJA

NEUVOJA

DIALOGIN MAHDOLLISTAJA

# Ajatuksia osallisuudesta..

”Aktiivinen kansalaisuus ei tarvitse toteutuakseen suuria kansalaistekoja, vaan se konkretisoituu hyvin arkisissa tilanteissa omassa lähiympäristössä. Vaikuttamisen ja aktiivisen kansalaisuuden perusta on oman ajattelun kehittymisessä ja omien mielipiteiden synnyssä ja esittämisessä. Kun vaikuttaminen ja kansalaisuus ymmärretään ajattelun ja mielipiteiden esittämisen kautta, ne arkipäiväistyvät ja tuntuvat helpommin lähestyttäviltä” (Osallistava koulu, Hannele Cantell, 2011)

”Osallisuus on moniulotteinen ja kokonaisvaltainen kasvatuksen lähtökohta, joka parhaimmillaan toteutuu koko toimintakulttuurissa läpäisten kaikki toiminnan sisällöt ja muodot sen sijaan, että se todentuisi vain tietyllä, etukäteen määritellyllä hetkellä (”osallisuustuokio”), jossa lapsi voi vaikuttaa johonkin ammattilaisen määrittelemään asiaan etukäteen määriteltyjen raamien puitteissa.

Osallisuus on kokonaisvaltainen kasvatustilasto, jonka keskiössä on aito dialoginen vuorovaikutus, yhteisöllisyys, vastavuoroinen kunnioitus ja ihmiskäsitys, jonka mukaisesti lapsi on tässä hetkessä arvokas toimija, jolla on tärkeitä, kuuntelemisen ja huomioimisen arvoisia näkökulmia ja mielipiteitä itseään koskeviin asioihin. Sen pohjalla on oppimiskäsitys, joka ymmärtää arjen hetkien arvokkuuden, motivaation, sitoutumisen ja yhdessä tekemisen oppimisen lähtökohdaksi. (Kohti parempaa demokratiaa, s.45)

# Eräs osallisuuden määritelmä

TIETO

TAITO

HALU

ja

MAHDOLLISUUS

vaikuttaa

# Osallisuus lasten oikeuksien sopimuksessa (1989)

## 12 artikla

Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

## 13 artikla

Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemissa muodossa.

Tämän oikeuden käytölle voidaan asettaa tiettyjä rajoituksia, mutta vain sellaisia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä:

- a) muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi; tai
- b) kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (ordre public), tai väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi.

## 14 artikla

Sopimusvaltiot kunnioittavat lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.

Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien ja laillisten huoltajien oikeuksia ja velvollisuuksia antaa lapselle ohjausta hänen oikeutensa käyttämisessä tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen kehitystason kanssa.

Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai vakaumustaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä yleisen turvallisuuden, järjestyksen, terveyden ja moraalien tai muiden ihmisten perusoikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi.

## 15 artikla

Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden yhdistymisvapauteen ja rauhanomaiseen kokoontumisvapauteen.

Näiden oikeuksien käyttämiselle ei saa asettaa muita rajoituksia kuin sellaisia, jotka ovat säädettyjen lakien mukaisia ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansalliselle ja yleiselle turvallisuudelle, yleiselle järjestykselle (ordre public), väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi tai muiden ihmisten vapauksien tai oikeuksien suojelemiseksi.

# Hart (1992) osallisuuden portaat



Kuvio 1. Lasten osallisuuden portaat Hartin mukaan (Turja 2010, 27).



# LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUDEN PORTAAT

Nuorisotutkijoiden määrittelemä osallisuusportaikko kuvaa lasten ja nuorten osallisuuden tasoja.

1. Lapsia ja nuoria kuunnellaan.
2. Lapsia ja nuoria kannustetaan ilmaisemaan mielipiteitään.
3. Lasten ja nuorten näkemykset otetaan huomioon.
4. Lapset ja nuoret ovat mukana päätöksenteossa.
5. Lapset ja nuoret jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa aikuisten kanssa. (Isot, pitkän aikavälin hankkeet.)
6. Lapset ja nuoret päättävät sekä pohtivat, miten päätetty asia viedään käytäntöön. (Pienet, lyhyen aikavälin hankkeet.)
7. Toimintaosallisuus: toiminta lähtee lasten ja nuorten tai heidän omikseen hyväksymistä ideoista, joiden pohjalta lapset ja nuoret suunnittelevat, päättävät toimintatavoista, toteuttavat ideoimansa teon/ toiminnan ja arvioivat onnistumistaan tai jos kyse on isosta hankkeesta, ovat jollain tavalla aktiivisessa asemassa mukana kaikissa vaiheissa, vaikka toteuttaminen tehtäisiin ammattityönä.

(Gretschel, Hanhivaara, Herranen, Honkasalo & Kiilakoski 2009.)

# Nuorten osallisuus vaatii aikuisten asennemuutosta

Osallisuus ei toimi lyömällä nuorelle kaupungin valmiit suunnitelmat ja asiakirjat käteen ja pyytämällä näihin kommenttia.

Julkaistu: 16.9. 2:00



**NUORET** putoavat päätöksenteossa helposti lapsuuden ja aikuisuuden väliin. Näin kuvaa erinomaisella tavalla nuorisovaltuutettu [Pihka Oksanen kirjoituksessaan](#) (HS 9.9.).

Nuorisovaltuustoon kannustetaan hakemaan, mutta valituksi tulleen on vaikea vaikuttaa asioihin. Oksasen esiin nostamat ongelmat toistuvat työssäni nuorisoalan osallisuusasiantuntijana päivittäin.

Teoriassa asiat ovat hyvin: Suomessa nuorten osallisuudelle on vahva lainsäädännöllinen pohja. Nuorisovaltuustojen liiton keräämän tilaston mukaan lähes 95 prosentissa Manner-Suomen kunnista toimii lain edellyttämä nuorisovaltuusto.

Käytännöt kuitenkin vaihtelevat, ja nuorisovaltuustojen vaikuttamismahdollisuuksissa ja vallassa on huomattavia eroja.

## Sisällysluettelo

Pääuutiset

Pääkirjoitus

Kotimaa

Kaupunki

Ulkomaat

Talous

Urheilu

Kulttuuri

# Mielipidejana



# Välitehtävän purku

## Kysymyksiä välitehtävistä:

- **Millaisia oppilaiden osallisuutta tukevia rakenteita koulussasi on tällä hetkellä?**
- **Millaisia oppilaiden osallisuutta rajoittavia tai estäviä rakenteita koulussasi on tällä hetkellä?**

# Kenen osallisuus? Etuoikeuskävely

\* Lähde: Vihapuheesta dialogiin, Plan (2018)



# Purku

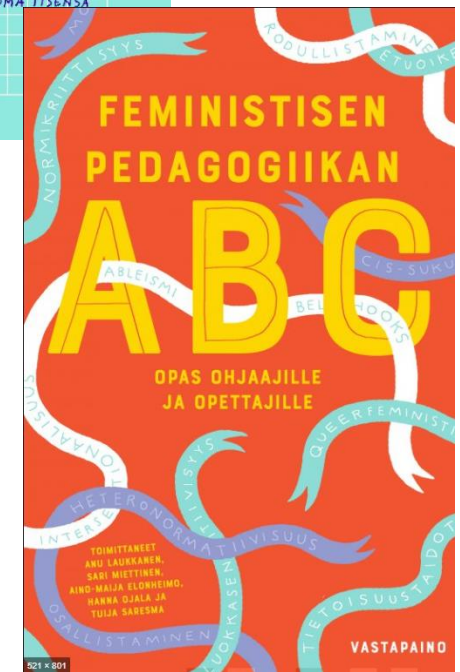
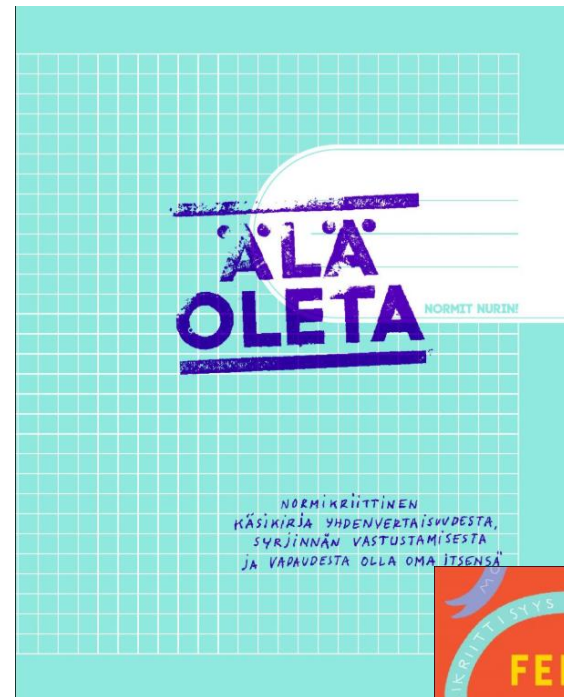
1. Miltä teistä tuntui, kun pääsitte tai ette päässeet liikkumaan harjoituksessa eteenpäin?
2. Mihin yhteiskunnallisiin etuoikeuksiin/normeihin harjoituksessa viitattiin?
3. Syntyikö uusia oivalluksia?

# Normit

- = ohje
- = sääntö, pelisääntö
- = käsky, kielto, lupa
- = kirjoittamaton sääntö
- = moraalikäsitys, oletus
- = käytöstapa
- = perinne tai perinteiden kokonaisuus
- = kertoo, mikä yhteisössä on oikein, hyväksyttyä

Normit ovat ääneenlausumattomia oletuksia siitä, minkälaisia ihmiset ovat ja minkälaisia heidän kuuluisi olla.

Ne säätelevät sitä, ketkä tulevat nähdyksi, ketkä pääsevät ääneen, ketkä kuuluvat mukaan ja ketkä jäävät ulkopuolelle



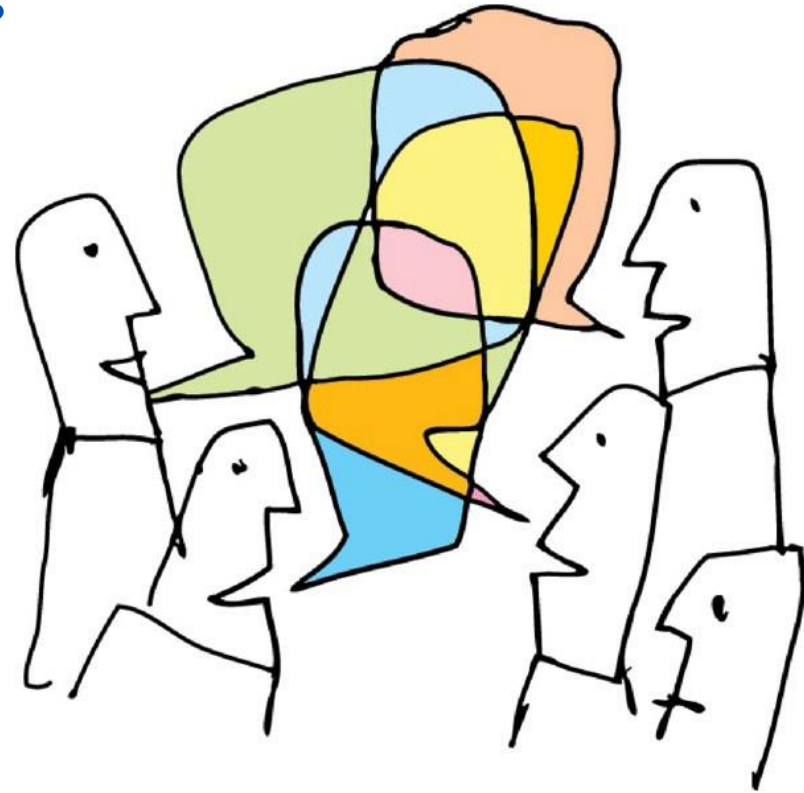
# Hyvät ja huonot normit?

**Minkälaiset normit ohjaavat elämäämme?**

**Mitä erilaisia normeja huomaatte yhteiskunnassa?**

**Miten suomalaisen yhteiskunnan normit näkyvät kouluyhteisössä?**

**Miten normit ja valta vaikuttavat toisiinsa?**





# Suomalaisen yhteiskunnan normeja

NORMI	NORMIN OLETUS	ESIMERKKI ILMENEMISESTÄ
<b>HETERONORMI</b>	Kaikki ovat heteroita, ellei toisin mainita. Heteroseksuaalisuus on luonnollinen ja toivottu suuntautuminen.	"Anna ja Pekka viihtyvät paljon yhdessä. Heillä taitaa olla koulumanssi menossa."
<b>SUKUPUOLINORMI</b>	Eri sukupuolet ovat tyypillisesti tietynlaisia. Tyttöjen, poikien tai muunsukupuolisten pukeutuminen, käyttäytyminen, kiinnostuksen kohteet, taidot tai muut ominaisuudet ovat yleensä tietynlaisia.	"Tyttöille on tyypillistä olla rauhallisempia kuin pojat."
<b>BINÄÄRINORMI</b>	Sukupuolia on vain kaksi: nainen ja mies. Sukupuoli perustuu vain biologiaan.	"Hyvät naiset ja herrat..."
<b>PERHENORMI</b>	Perheeseen kuuluu äiti, isä ja biologiset lapset. Äidin tehtävänä on hoitaa lapsia ja kotia, isä hankkii perheen elannon. Perhe asuu yhdessä.	"Pyytääkää lupalappuun äitinne tai isänne allekirjoitus kotona."
<b>SUHDENORMI</b>	Suhteessa on kaksi osapuolta. Kaikki haluavat itselleen suhteen, jossa on seksiä ja jossa mennään lopulta naimisiin ja saadaa lapsia. Seksi muiden kuin oman kumppanin kanssa on väärin.	"Kun olet isompi, löydät varmasti ihanan vaimon."
<b>IHONVÄRINORMI</b>	Valkoihoisuus on tavallista, eikä sitä tarvitse erikseen huomioida. Tummaihoisuus on erilaista. Tummaihoisen tuskin on suomalainen.	"Meidän koulun tummaihoisen keittäjä on mukava."
<b>ETNISYYSNORMI</b>	Etninen tausta tarkoittaa muuta taustaa kuin suomalaisuus. Suomalaisuus on tavallista.	"Meidän täytyy muistaa huomioida etnisen ihmiset."
<b>KIELINORMI</b>	Kaikki Suomessa puhuvat suomea.	Tiedotteen lähettäminen oppilaiden vanhemmille vain suomeksi.
<b>IKÄNORMI</b>	Ihmisten mielipiteen arvo on riippuvainen iästä. Nuoret eivät vielä ymmärrä kaikkia faktoja. Vanhemmilla ihmisillä on kokemuksen tuomaa viisautta.	"Ahdistus kuuluu teini-ikään."
<b>YHTEISKUNTA-LUOKKANORMI</b>	Jokainen suomalainen on suhteessa hyvätuloinen. Kotona asuvan nuoren vanhemmat kyllä elättävät hänet, eikä hänellä ole taloudellisia huolia. Jokainen nuori voi halutessaan käydä harrastuksissa.	"Lukion ohella ei ole kyllä hyvä käydä töissä, sillä se haittaa opintomenestystä."
<b>USKONTONORMI</b>	Suomessa kaikki ovat kristittyjä. Joulun ja muun kristillisten juhlien juhlominen on osa suomalaisuutta. Ristikoron kantaminen on tavallista, huivin käyttäminen merkki suuresta uskonnollisuudesta. Kaikki muut, esimerkiksi muslimit, ovat kiihkouskovaaisia.	"Noniin, sitten kaikki aamunavaukseen koulun auditorioon. Paitsi et-oppilaat ja muiden uskontojen oppilaat."
<b>TOIMINTAKYKY-NORMI</b>	Kaikki pystyvät normaaleihin fyysisiin tekoihin, kuten juoksemiseen ja askarteluun. Nuorten pitäisi pystyä jo käsittelemään vähän rankempiakin aiheita. Selkeä kommunikointi on ihmisyyden perusta. Jos henkilöllä on jokin vamma, se on todennäköisesti ollut syntymästä asti. Yksilö on yhtä diagnoosinsa kanssa.	"Tällä viikolla koulussa pidetään hyvinvointiviikkoa ja kilpailemme siitä kuka ottaa viikon aikana eniten askelia."

# Opetusmateriaalien arviointia normikriittisesti

- Millaisia merkityksiä oppimateriaali luo ja uusintaa?
- Keitä kirjan kuvissa esiintyy? Millaisia mielikuvia kuvat herättävät niissä esiintyvistä ihmisistä tai ihmisryhmistä?
- Miten materiaalissa huomioidaan käyttäjien moninaisuus?
- Millaisia positiota materiaali tarjoaa lukijalle? Kuka on oletettu lukija?
- Minkälaisia normeja materiaali ylläpitää?
- Millaisia henkilöitä esiintyy asiantuntijan roolissa? Mikäli löydät normista poikkeavia henkilöitä, liittykö heitä käsittelevä teksti tai kuva nimenomaan tähän normista poikkeavuuteen?



# Koulujen ilmastoteko -kilpailu

# ARE YOU WITH US?



# Materiaalivinkkejä

- Mikander, Pia (2016): Westerners and others in Finnish school textbooks. Löytyy osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-2500-2>
- UNDP (2017): Muuttuuko maailma paremmaksi? Tietoa maailman kehityksestä. Löytyy osoitteesta: <http://www.fi.undp.org/content/dam/finland/docs/2017/MMP%20web%20FI%20spreads.pdf>
- Fingo: Oppimateriaalit ajantasalle <https://www.globaalikasvatus.fi/tiedostot/oppimateriaalit-ajantasalle-muistilista.pdf>
- Plan: [Sanoista tehty](#)
- Plan: [Vihapuheesta dialogiin](#)
- African Care: [Vallan jäljillä](#)
- Eetti: [Medialukutaitoa vastamainoksista](#)
- Globaalikasvatus.fi
- <https://www.ykliitto.fi/kestavakehityshaltuun> Kestävän kehityksen verkkokurssi
- <http://www.polkka.info/globaalikasvatus-kv.html> OPH:n sivu, jossa globaalikasvatuslinkkejä
- Ruskeat tytöt: Kaikkien koulu? –podcast <https://www.radiohelsinki.fi/ohjelma/ruskeat-tytot/>
- [Koulujen ilmastoteko](#) –kilpailu ja ilmastonmuutosta käsittelevät opetusmateriaalit